

TEISĖJŲ ETIKOS IR DRAUSMĖS KOMISIJOS VEIKLOS ATASKAITA

Komisija

Teisėjų etikos ir drausmės komisijos (toliau – ir Komisija), sudarytos 2016 m., sudėtis 2017 m. iš esmės nepakito, tik metų pabaigoje, t. y. 2017 m. gruodžio 15 d., iš pareigų atsistatytino Lietuvos Respublikos Seimo pirmininko paskirtas komisijos narys Antanas Šenavičius.

Ši Komisijos narį pakeitė Lietuvos Respublikos Seimo pirmininko paskirtas Romualdas Kęstutis Urbaitis, buvęs Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo teisėjas, šio Teismo pirmininkas.

Statistika

Komisija, įgyvendindama teismų savireguliacijos ir savivaldos principą – užtikrinti teisėjų drausminės atsakomybės realizavimą, 2017 m. gavo ir priėmė sprendimus dėl 254 teikimų:

Gauti teikimai, pareiškimai, prašymai, skundai	254
Grąžinti pareiškimai, prašymai, skundai	224
Komisijos posėdžiuose nagrinėtini teikimai, prašymai dėl konsultacijų	11
Iškeltos drausmės bylos	4
Apsiribota svarstymu (drausmės byla neiškelta)	3
Drausmės byla neiškelta nenustačius drausminės atsakomybės pagrindų požymių	1
Konsultacijos	3

Reikia pažymėti, kad gautų teikimų skaičius, palyginus su 2016 m., nežymiai išaugo. Tačiau vertinant trejų metų laikotarpį, Komisijoje gaunamų teikimų skaičius lieka iš esmės stabilus (2016 m. gauta 218 teikimų, 2015 m. – 263 teikimai, 2014 m. – 272 teikimai). Manytina, kad 2017 m. gautų teikimų skaičiaus padidėjimą galėjo lemti ir tai, kad darbą pradėjo naujos sudėties Komisija ir, kai kurie asmenys, kurie buvo kreipęsi anksčiau, pakartotinai teikė skundus Komisijai, tikėdamiesi sulaukti kitokio atsakymo ar sprendimo dėl jų situacijos.

Atkreiptinas dėmesys, kad vis dar išlieka itin didelis skaičius teikimų, kurie Komisijos nėra nagrinėjami: 2017 m. tokių atvejų buvo 224, 2016 m. – 166, 2015 m. – 207. Dažniausios teikimų nenagrinėjimo priežastys, kaip ir 2016 bei 2015 m. yra tos, kad teikimuose keliami procesinio pobūdžio klausimai, nepriskirtini Komisijos kompetencijai, dažnai skundai neatitinka Komisijos nuostatuose įtvirtintų teikimams keliamų reikalavimų – yra nemotyvuoti ar turintys kitų trūkumų (teikiami pakartotinai, tinkamai nepasirašyti, surašyti nevalstybine kalba ir pan.). Pareiškėjams pateikiamuose atsakymuose dėl jų skundų nenagrinėjimo Komisijoje, išsamiai paaiškinama Komisijos kompetencija, nurodoma, kokius teisėjų veiksmus Komisija gali vertinti etikos požiūriu. Tam tikrais atvejais, prieš atsisakant nagrinėti skundą, Komisijoje gaunami teisėjo, kurio elgesys skundžiamas, teismo pirmininko paaiškinimai, vertinama kita medžiaga, klausomi posėdžių garso

įrašai ir kt., ir tik po to teikiamas atsakymas pareiškėjui. Tokia praktika padeda geriau įvertinti pareiškėjų skunduose dėstomas aplinkybes, t. y., ar aplinkybės nėra pateikiamos tendencingai, subjektyviai vertinant situaciją, bei padeda užtikrinti, kad Komisijos posėdžiuose būtų svarstomi tik tie teikimai ir skundai, kurie yra motyvuoti, surašyti konkrečiai, dalykiškai ir reikalauja išsamaus tyrimo bei įvertinimo pagal Komisijos kompetenciją.

Paminėtina, kad Teisėjų etikos kodekso laikymosi priežiūra tampa vis svarbesnė teismų pirmininkų administracinė veikla: 2017 m. Komisija posėdžiuose nagrinėjo 4 teikimus, kuriuose spręsti drausmės bylų iškėlimo klausimą teisėjams prašė teismų pirmininkai, dar 3 teikimus, gautus 2017 m., Komisija nagrinės posėdžiuose 2018 m.

Sprendimai

Iš 2017 m. Komisijoje nagrinėtų teikimų medžiagos galima daryti išvadas, kad ir visuomenei, ir teisėjų bendruomenei ypač aktualus aukštų teisėjų profesinės kultūros standartų laikymasis - 4 iš 7 Komisijos posėdžiuose nagrinėjamų teikimų buvo keliami teisėjų dalykiško, mandagaus, korektiško elgesio klausimai.

Komisija, priimdama sprendimus dėl drausmės bylos teisėjui iškėlimo, vadovaujasi konstitucinės jurisprudencijos nuostatomis, formuojančiomis noblesse oblige (aukšta padėtis įpareigoja) principu paremtą teisėjo elgesio standartą.

Aukštus teisėjo elgesiui keliamus reikalavimus liudija Komisijos priimtas sprendimas iškelti drausmės bylą už Teisėjų etikos kodekso nuostatų pažeidimą įgyvendinant teisę kreiptis į teismą, tam, kad būtų apginta jos pažeista teisė ar įstatymų saugomas interesas (2017 m. balandžio 14 d. sprendimas Nr. 18P-4). Komisija pažymėjo, kad *teisėjas, kaip ir kiekvienas kitas asmuo, siekdamas, kad būtų apginta pažeista ar ginčijama jo teisė arba įstatymų saugomas interesas, turi teisę kreiptis į teismą ir ši teisė vien dėl ypatingo teisėjo statuso iš jo negali būti atimama. Tačiau, vertindama situaciją teisėjų etikos aspektu, Komisija pažymi, kad teisėjas, dalyvaujantis tam tikrame ginče (teismo procese ar spręsdamas ginčą ne teisme), turėtų ypatingai atidžiai vertinti savo visus teisingą reikšmę turinčius veiksmus. Teisėjas neturėtų sudaryti pagrindo kitiems manyti, kad jis panaudoja savo pareigas ir tokiu būdu daro neleistiną poveikį bylą nagrinėjančiam teismui ar kitiems asmenims. Teisėjo elgesys turėtų būti diskretiškas, ypatingai atidus, padorus ir sąžiningas. Teisėjas gali dalyvauti tam tikrame ginče, tačiau ginčiuose (tiek teisminiuose, tiek ne teisme) dėl jo privačių interesų jis turėtų siekti kompromiso, stengtis išspręsti konfliktą taikiai, nusileisti, parodyti savo geranoriškumą, nebandyti įgyvendinti jėga savo teisių, o kartais, įvertinęs visas reikšmingas aplinkybes, turėtų net atsisakyti to, kas jam teisėtai priklauso.*

Taip pat Komisija viename iš sprendimų dėl teisėjo, kurio neetiškas elgesys sulaukė didelio rezonanso viešojoje erdvėje (2017 m. balandžio 14 d. sprendimas Nr. 18P-3), įvertindamas jo elgesį pabrėžė, kad *„teisėjui yra keliami aukštesni elgesio standartai nei kitiems asmenims. Tiek eidamas tiesiogines pareigas, tiek laisvu nuo pareigų atlikimo metu jis turi vadovautis Teisėjų etikos kodekse įtvirtintais pagarbos žmogui, pavyzdingumo, pareigingumo principais, laikytis Kodekse nustatytų teisėjų etikos taisyklių. Kiekvienas teisėjas turi būti nepriekaištingos reputacijos, o tai, be kita ko, reiškia, kad teisėjas turi elgtis mandagiai, korektiškai, padoriai, pavyzdingai. Teisėjas net ir sudėtingose, konfliktinėse situacijose turi išlaikyti kantrybę, bendrauti mandagiai, dalykiškai, nevertoti žodžių ar formuluočių, dėl kurių gali kilti tam tikrų interpretacijų, dviprasmybių, taip pat vengti žargonų, paniekinamų žodžių ir posakių, ypač tuo atveju, kai kalbama apie konkrečius asmenis. Teisėjas visose situacijose turi elgtis ir kalbėti taip, kad būtų išsaugotas geras teisėjo vardas ir nepakenkta teismo autoritetui“.* Atkreiptinas dėmesys, kad Teisėjų garbės teismas priėmė sprendimą pasiūlyti Lietuvos Respublikos Prezidentui atleisti teisėją iš pareigų.

Komisija pasisakydama dėl teisėjo elgesio proceso metu nuosekliai laikosi pozicijos, kad teisėjui yra keliamai aukštesni elgesio standartai nei kitiems asmenims. 2017 m. birželio 16 d. sprendime NR. 18P-5, kuriuo atsisakyta iškelti drausmės bylą pripažinus, jog apsvarstymas Komisijoje yra pakankamas poveikis teisėjui, konstatavo, kad *replikavimas proceso dalyviams,*

moralizavimas, balso tono pakėlimas, yra pagrindas pripažinti teisėjo veiksmus kaip pažeidžiančius Teisėjų etikos kodekso reikalavimus.

Vis dar išlieka didelė dalis skundų, kurie pateikiami dėl teisėjų procesinių sprendimų ar atliktų procesinių veiksmų teisėtumo.

Komisija savo praktikoje yra ne kartą pasisakiusi, kad, vykdydama savo funkcijas, Komisija nevertina teismo procesinių sprendimų, tame tarpe ir procesinių sprendimų dėl nusišalinimo, teisėtumo ir pagrįstumo, tai daroma teismo proceso įstatymuose nustatyta instancine tvarka, taip pat netiria su procesinio dokumento motyvais susijusių aplinkybių.

Tačiau Komisija nagrinėdama teikimus dėl galimai akivaizdžių procesinių pažeidimų, proceso vilkinimo, galimo šališkumo, vadovaujasi nuostata, kad galimybė taikyti drausminę atsakomybę už teisės aiškinimo ir (arba) taikymo klaidas bei proceso pažeidimus yra tada, kai, įvertinus visas turinčias reikšmės aplinkybes, vykdant teismų administravimą, nustatoma, kad yra daromos šiurkščios, akivaizdžios teisės aiškinimo klaidos ir (arba) taikymo klaidos, šiurkštūs, akivaizdūs proceso įstatymo pažeidimai.

Kaip aiškiai aplaidus konkrečios teisėjo pareigos atlikimas gali būti laikomas toks atvejis, kai pažeidimas yra akivaizdus, t. y. kai be gilesnės analizės galima teisingai pritaikyti teisės normą, o aplaidus teisėjo pareigos vykdymas yra susijęs su pažeidimo pasekmėmis. Teisėjo veiksmų pripažinimui drausminiu deliktu nepakanka nustatyti tik akivaizdžios klaidos padarymą, bet šis pažeidimas turėtų sukelti tam tikras pasekmes.

Vertinant šiuos pažeidimus Teisėjo etikos kodekso kontekste Komisijos sprendimuose (2017 m. balandžio 14 d. Nr. 18P-3, 2017 m. spalio 2 d. Nr. 18P-6, 2017 m. lapkričio 6 d. 18P-7, 2018 m. lapkričio 18 P-8) buvo nustatyta, kad dažnas nesavalaikis procesinių dokumentų nepasirašymas, įstatyme nustatytų terminų procesiniams veiksams atlikti praleidimas, parengiamųjų bei teismo posėdžių bylose ypač dideliais laiko tarpais skyrimas, procesinių dokumentų priėmimo klausimų neišsprendimas neatitinka Teisėjų etikos kodekso pareigingumo reikalavimų.

Teikimai

Komisija gauna pakankamai didelį skaičių teikimų, kurie Komisijoje nėra nagrinėjami. Asmenims, kurie kreipiasi dėl teisėjo priimamų procesinių sprendimų arba jų teikimai yra nemotyvuoti, nekorektiški, surašyti nedalykine kalba, argumentuotai paaiškinama kodėl jų skundai nenagrinėjami Komisijoje

Tačiau teikimų turinys leidžia daryti ir tam tikras išvagas apie įvairias teisinės etikos situacijas, su kuriomis tenka susidurti teisėjui. Komisijos narys, Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto profesorius Tomas Janeliūnas, žurnale Lietuvos teismai yra taikliai pastebėjęs, kad „*didelė dalis pareiškimų ir skundų kyla jau vien dėl to, kad bylos šalys naudojami visomis įmanomomis instancijomis, įskaitant ir teismų savivaldos institucijas, kad surastų galimybę paveikti, padaryti įtaką teisėjui, svarstančiam bylą, ištepti procesą arba sukompromituoti teisėją ir tokiu būdu tikėtis kitokios baigties*“.

Komisija, siekdama prevencinių tikslų bei įvertinusi kiekvieną konkretų atvejį, teikdama atsakymą pareiškėjui kartu pateikia ir rekomendaciją ar siūlymą teisėjui į tam tikrus savo elgesio aspektus bei konkrečių Teisėjų etikos kodekso normų laikymąsi.

2017 m. Komisija savo atsakymuose pareiškėjams ne kartą atkreipė dėmesį ne tik į teisėjo pareigą elgtis ir kalbėti taip, kad būtų išsaugotas geras vardas ir nepakenkta teismo autoritetui, bet ir teisę nutraukti posėdžio dalyvių abstraktaus pobūdžio pareiškimus ir pasisakymus, nesusijusius su nagrinėjama byla, reikalauti, kad būtų laikomasi posėdžio tvarkos, o bylai reikšmingos aplinkybės būtų aiškinamos koncentruotai, nenukrypstant nuo bylos esmės ir būtų užtikrinamas spartus bylos nagrinėjimas.

Komisija, priimdama sprendimą, ar teikdama argumentuotą atsakymą pareiškėjui yra pasisakiusi dėl teisėjo bendravimo su kitais proceso dalyviais formos. Pvz., Teisėjų etikos kodekse nėra kategoriškų nuostatų draudžiančių bendrauti su proceso dalyviais ne teismo proceso metu, tačiau

įvertinusi viename iš teikimų nurodytas aplinkybes, rekomendavo teisėjui vengti susirašinėjimo su proceso dalyviais elektroniniu paštu.

Konsultacijos

Teisėjų konsultavimas dėl Teisėjų etikos kodekso taikymo yra svarbi Komisijos veiklos sritis. Vertinant individualią situaciją bei konkrečias aplinkybes Komisija formuoja rekomenduojamą tam tikro elgesio modelį, atitinkantį teisėjo etikai keliamus reikalavimus.

Komisija 2017 m. suteikė konsultaciją dėl teisėjo teisės išnuomoti nuosavybės teise priklausantį turtą ir gauti pajamas iš nuomos mokesčio; dėl galimybės teisėjams ir teismo darbuotojams pasinaudoti sporto klubų pasiūlymais, skirtais juridiniams asmenims, dėl teisme organizuojamų piniginių rinkliavų.

Nors klausimai, dėl kurių Komisijos buvo prašoma suteikti konsultaciją iš esmės skiriasi, tačiau apibendrinat galima formuluoti universalią teisėjo elgesiui rekomenduojamą taisyklę, - teisėjo veikla, nesusijusi su teisingumo vykdymu, bei jo privatus gyvenimas turėtų būti tokie, kad rizika, jog iškilis konfliktas su jo visuomeniniu statusu, būtų minimali.

Prevenција

Teisėjų bendruomenės bei visuomenės keliami aukšti reikalavimai teisėjų profesinei kultūrai Teisėjų etikos ir drausmės komisiją įpareigoja ne tik konstatuoti Teisėjų etikos kodekso pažeidimus, bet ir vykdyti prevencinę veiklą. Teisėjų etikos ir drausmės komisijos posėdžių atvirumas, juose priimamų sprendimų viešumas, konsultacijos teisėjams įvairiais etikos klausimais – tai priemonės, kuriomis Komisija siekia prevencinių tikslų.

Teisėjų etikos ir drausmės pirmininkas A. Gutauskas 2017 m. rugpjūčio 24 d. skaitė pranešimą tema: „Teisėjo etikos principinės nuostatos: Lietuvos patirtis“ Vienoje (Austrija) vykusiame parengiamajame regioniniame teisėjų susitikime dėl pasaulinio teisingumo integralumo tinklo įkūrimo.

Komisijos narys T. Janeliūnas pasidalijo savo patirtimi einant Komisijos nario pareigas bei išvalgomis teisėjų etikos klausimais 2017 m. gruodžio mėnesio žurnale „TEISMAI.LT“.

Perspektyvos

Komisija ir 2018 m. skirs ypatingą dėmesį teisėjų profesinės etikos sklaidai. Atkreipdama dėmesį į gautų teikimų, paklausimų turinį Komisija 2018 m. savo iniciatyva pateiks konsultaciją dėl teisėjo nusišalinimo/nušalinimo instituto, Viešų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo taikymo Teisėjų etikos kodekso reguliavimo srityje.

2018 m. Komisija, siekdama efektyvesnės veiklos, ketina parengti ir paviešinti aktualų Teisėjų etikos kodekso praktinį vadovą bei atlikti Teisėjų etikos ir drausmės komisijos nuostatų pakeitimus.